

'De Valkenburgse kant' van Pierre Cuypers.

Pierre Cuypers komt, vanwege hoge werkdruk, gedurende zo'n 30 jaren kuren in Valkenburg en hij woont hier zelfs gedurende vier jaren. Hij is zeer gecharmeerd van "de prachtige natuur in de omgeving, de mogelijkheid tot het maken van lange wandelingen en de rust die daarvan uitgaat", aldus een citaat uit een van zijn brieven aan zijn geliefde vrouw Nenny.

Rond de periode dat architect Pierre Cuypers in Valkenburg actief is, worden in Valkenburg enkele hotels gerealiseerd. Het toerisme is in opkomst. De gegoede klasse logeert hier of bouwt er zelfs een villa.

Deze route voert langs bouwwerken, restauraties en bezienswaardigheden in Valkenburg waar Pierre Cuypers bij betrokken was.

Deze route voert door Valkenburg Centrum, een gedeelte door het bos (goede wandelschoenen vereist) en Oud-Valkenburg. De hoofdroute is 5 km lang. Een mogelijke extra lus langs Schaloen is 3,5 km. Ze vertelt het verhaal van Cuypers en zijn betekenis voor Valkenburg, maar laat ook andere opmerkelijke architectonische zaken niet aan de beschouwer voorbij gaan.

Door velen wordt Pierre Cuypers gezien als de aartsvader van de moderne Nederlandse architectuur. Zelden is een Nederlandse architect bepalender geweest voor het beeld van zijn tijd dan de Roermondse architect Pierre Cuypers (1827-1921). Niet alleen bekende bouwwerken als het Rijksmuseum en het Centraal Station in Amsterdam zijn nationaal bekend, ook de vele katholieke kerkgebouwen met hun neogotische torens, die onverbrekkelijk horen bij het beeld van Nederlandse steden en dorpen.

Wat echter voor velen onbekend is, is dat deze bevlogen bouwmeester van 1880 tot 1918 regelmatig in Valkenburg verblijft en tussen 1894 en 1898 zelfs ingeschreven staat in het bevolkingsregister.

Start bij het VVV-kantoor, Theodoor Dorrenplein in het centrum van Valkenburg. Neem de brug over de Geul links. We staan bij de kerk die door Pierre Cuypers ingrijpend verbouwd is. Neem de ingang aan de zijkant van de kerk aan de Pélerinstraat. Indien gesloten neem de ingang onder de toren (Kerkstraat).

Naast de kerk: een perroen met Nicolaasbeeld.

HH. Nicolaas en Barbarakerk.

Deze kerk stamt gedeeltelijk uit de 13e eeuw, de toren uit de 15e eeuw. In 1891 maakt Pierre Cuypers ontwerpen voor de bouw van een sacristie, twee portalen, een doopkapel en twee catechismuskamers. Bovendien worden drie zijbeuken verlengd. Vanwege toename van het toerisme wordt in 1904 een volgende uitbreiding gerealiseerd en weer is Pierre Cuypers de architect. Het priesterkoor en de sacristie worden vergroot. Er komen kapellen bij met transepten en travées en een nieuw portaal. De drie beuken van het oorspronkelijke gebouw worden naar het oosten toe verlengd, waardoor het hoofdaltaar naar achteren verplaatst kan worden. In de gewelven laat hij bloemmotieven uit de middeleeuwen restaureren. De verbindende ranken worden naar zijn ontwerp aangebracht.

Rechts van het hoofdaltaar wordt een plaquette ingemetseld waarop als architect Dr. J. Cuypers vermeld staat en dat zou dus P. Cuypers moeten zijn, gezien de bouwtekeningen die ontegenzeggelijk zijn naam dragen.

De kerk bezit een groot aantal kunstschaten.

In het verlengde van de Pélerinstraat staat Kasteel Den Halder uit de 14e eeuw,

oorspronkelijk een hoekverdedigingswerk, later woonhuis.

Loop indien mogelijk helemaal om de kerk heen en loop rechts de Grotestraat in.

Aan de Grotestraat ziet u mergelpanden met mooie ornamenten Bakkerij Botterweck, rechts een 17e-eeuws poortje met Mariabeeld en Hotel de L'Empereur; in de 15^e eeuw een wijnhuis, later bierbrouwerij.

Museum Land van Valkenburg

Nummer 31 is Museum Land van Valkenburg, in de volksmond 'Oud-Sjadhoes' genoemd. Het is het voormalige stadhuis en postkantoor met Jugendstilelementen uit 1900, ontworpen door de Amsterdamse architect J.H.C. Kröner. Het rechter gedeelte is nu in gebruik als museum. U vindt er naast de afdeling geologie, archeologie en de 'historie van het toerisme', ook een Charles Eyckzaal en een zaal met hedendaagse kunst. Pierre Cuypers ontwerpt in 1894 een nieuw gemeentehuis voor deze plek. De bedoeling is er een fraai gotisch bouwwerk neer te zetten met hoge ramen, een sierlijk trapje in de voorgevel en hoog in die gevel drie wapenstenen. Dat alles bekroond met een fijn rank torentje. De bouw gaat echter niet door.

We vervolgen onze weg door de Grotestraat Centrum en slaan aan het eind rechts af de Muntstraat in. We lopen onder de Grendelpoort door en slaan links af naar het Grendelplein.

Het Monument.

U ziet hier een standbeeld met 'Valken' in brons, maar dat was niet altijd zo.

In 1889 wordt Pierre Cuypers benaderd door de VVV 'Het Geuldal'. Men wil op het Grendelplein een monument oprichten dat herinnert aan het feit dat Limburg vijftig jaar eerder deel ging uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden. Op 30 juni wordt het monument onthuld.

Het markante gebouwtje staat daar tot op een rampzalige dag in 1954. Op 24 september dendert een door de remmen geschoten Belgische touringcar de Cauberg af en ramt het mergelstenen bouwwerk. Er zijn negentien slachtoffers te betreuren.

Het monument is zo ernstig beschadigd dat het moet worden afgebroken.

Een plaquette links tegen de muur bij de opgang naar de Ruïne herinnert aan dit zwaarste busongeluk van Nederland.

In 1960 wordt op de plek van het oude monument een kunstwerk van Piet Killaars geplaatst; de bronzen 'Valken' op een hardstenen zuil.

Ga de Cauberg op.

Rechts de ingang naar de Gemeentegrot. Ook hier is een houtskooltekening met portret van Pierre Cuypers aangebracht. Datum en maker zijn onbekend.

Aan de linkerkant van de straat ligt Domaine Cauberg, het voormalige klooster van de paters HH. Harten.

Er tegenover ligt de Lourdesgrot uit 1927, een vrijwel exacte kopie van de bekende grot in Lourdes, van architect J. Ras.

Iets verder ligt aan de linkerkant de Algemene Begraafplaats Cauberg. Ga door de poort naar binnen.

Algemene Begraafplaats Cauberg.

Bij de kerkhofkapel aangekomen gaat u naar rechts. Daar vindt u het Familiegraf van de familie Habets-Willems.

In 1892 ontwerpt Pierre Cuypers dit 'graf met kapel' in Neogotische bouwstijl, voor Jan Willem Hubert Habets (1845-1929) een bekend aannemer in Valkenburg. Achter een smeedijzeren toegangshek leidt een trap naar de kelder. Deze is uitgehouwen in de mergelwand. Hier zijn in de loop van de jaren zestien grafnissen en een urnenwand aangelegd. De kleine kapel rechts bestaat uit een achtzijdig vrijstaand gebouwtje met één bouwlaag die is afgedekt met zadeldakjes, waarop leien liggen. Het geheel wordt gekroond met een lantaarn met een spits dak. De ernaast gelegen graven zijn in Neo-Romaanse en Neogotische bouwstijl uitgevoerd. De grafkapellen bezitten architectuurhistorische waarde wegens de esthetische kwaliteiten van het ontwerp, het bijzondere materiaalgebruik en de ornamentiek.

Vorbij de grafkapellen gaan we rechtdoor de trap naast de info zuil omhoog en komen in een jonger gedeelte van het kerkhof. We passeren galerijgraven en nemen de trap rechts omhoog. Helemaal boven aangekomen bij de urnenmuur rechtsaf, loop naar de uitgang aan de Cauberg. Steek hier over en neem het onverharde pad omhoog richting het Kuurpark.

Het is waarschijnlijk dat hier ooit een ijzeren hekwerk stond dat een ontwerp was van Pierre Cuypers. Het was een opdracht van de Tilburgse textielabrikant Armand Diepen (1846-1895) die zich aan het eind van de eeuw in Valkenburg vestigt. Hij koopt het achterliggende terrein, toen 'Rotspark' genoemd en maakt het openbaar voor wandelaars.

In het Kuurpark aangekomen ziet u links het Casino.

(Voor een uniek uitzicht over Valkenburg bevindt zich links van het Casino een balkon.)

We gaan recht door en dalen af tot aan een pleintje met bronzen leeuw. Volg links het pad naar boven richting Openluchttheater.

Openluchttheater.

De ombouw van de rotsformatie 'De Heksenkeuken' tot openluchttheater is een initiatief van de broers Jan en Karel Diepen. Het is dan 1915 en weer wordt Pierre Cuypers gevraagd de supervisie op zich te nemen. De bouw verloopt voorspoedig en al in juni 1916 vindt de eerste opvoering plaats. Sindsdien zijn er heel wat jaren gevolgd met een grote variëteit aan uitvoeringen die vaak grote aantallen toeschouwers trekken. Ook nu nog vinden er in de zomer fantastische voorstellingen plaats op het magische podium buiten of in het intieme (half open) grottheater.

Ga links af en volg het pad dat om het Openluchttheater heen loopt. Na een kleine helling komt u op het wandelpad met de gele paaltjes. Volg dit pad naar rechts.

Romeins Tempeltje.

In het bos staat aan de rechterkant een replica van een Romeins tempeltje met timpaantje, gebouwd van mergel. Het gebouwtje is pas gerestaureerd en diende als voormalige ingang naar het gangenstelsel van de Romeinse Katakomben. Ook dit is een ontwerp van Pierre Cuypers.

Pad blijven volgen, u komt langs enkele bunkerachtige gebouwtjes.

Dit zijn luchtkokers uit de 2^e Wereldoorlog. Er onder in de mergelgroeves zijn de Duitsers begonnen om werkplaatsen in te richten, vanwege de bevrijding zijn deze nooit in gebruik genomen.

Vervolg het pad.

Een tweede door Cuypers ontworpen ingang tot de Katakomben bevindt zich achter het hekwerk rechts.

Het klein stenen gebouwtje links is het kassagebouw van de Romeinse Katakomben.

Romeinse Katakomben.

Een eeuw geleden, tussen 1910 en 1913, zijn onder supervisie van Pierre Cuypers in een mergelgroeve aan de Plenkertstraat de 'Romeinse Katakomben' gerealiseerd. Ze zijn een archeologische reconstructie van vroegchristelijke ondergrondse begraafplaatsen in Rome. Niet alleen de gangen met grafnissen en grafkamers, maar ook de schilderijen (van Pierre Visschers) en beeldhouwwerken geven een getrouwe weergave

van de in Rome aanwezige catacomben. Het Katakombenproject is een initiatief geweest van Jan Diepen (1872-1930), telg van een Tilburgse textielabrikantenfamilie, die zich in Valkenburg had gevestigd. Hij kon hiermee zijn religieuze overtuiging laten zien. Tevens is het werkverschaffing voor Valkenburgse arbeiders. Voor restauratiewerkzaamheden aan de Catacomben in Rome wordt tegenwoordig door archeologen en catacombenkenners teruggevalen op de Valkenburgse reconstructie. Een bezoek aan de Katakomben, met een indrukwekkend gangenstelsel met de mooiste grafkamers (met prachtige fresco's) van vooraanstaande Romeinen, is zeer aan te bevelen.

Bent u aan een onderbreking van de route toe?

Voor een kopje koffie slaat u hier links af richting Koningswinkel of Tivoli.

We zijn hier in de Plenkertstraat en lopen verder richting centrum.

Aan uw linkerhand de voormalige Leeuwbrouwerij.

Aan uw rechterhand de bekende prehistorische Vuursteenmijn met tijdsbalk. Meer dan 5000 jaar geleden groeven onze voorouders hier al naar vuursteen om er gereedschappen van te maken. In Museum Land van Valkenburg zijn in de archeologiezaal vele vondsten uit die periode te bewonderen.

Iets verderop de hoofdingang met kassagebouw van het Openluchttheater Valkenburg.

Er naast ligt villa 'Rozenheuvel' met, bij de ingang, een plaquette. Het gebouw was destijds de woning van Karel Diepen en gebouwd in 1909. Lang werd gedacht dat het ontwerp van Pierre Cuypers was. Nadere bestudering maakt dat twijfelachtig. De bouwstijl verraadt zeker niet de hand van Pierre Cuypers.

Die is te strak voor zijn doen en bevat niet de ornamenten, die hij vaak aanbracht.

Onderzoek in het Cuypers- en Diepenarchief bracht geen uitsluitsel.

Hetzelfde probleem doet zich voor met de vijftig meter verderop gelegen voormalige Nederlands Hervormde Kerk. Ook dit gebouw werd lang ten onrechte aan Pierre Cuypers toegeschreven, maar ook hier past de stijl niet bij hem. Het geheel geeft de indruk van een eclectische stijl in de details van de ramen. De rondingen zijn overdadig en eerder romaans. Ze passen niet in de neogotische stijl die Pierre Cuypers hanteerde. Het kerkje is uit 1891 en is een ontwerp van de Maastrichtse architect J.W. Bleijenburg.

Weer iets verderop ligt eveneens aan de rechterkant Villa Valkenburg, een dependance van Parkhotel Valkenburg, gebouwd door de familie Diepen. Ook hier twijfel over de architect. Het gebouw is uit 1880 en de periode waarin Cuypers actief wordt in Valkenburg ligt na 1889. Ook nu is de bouwstijl eclectisch en bevat neorenaissancevormen.

We vervolgen de Plenkertstraat en houden rechts tot op het Grendelplein. Hier houden we links aan naar de Daalhemerweg. Verderop nemen we het trappenstraatje links, de van Meijlandstraat, in de volksmond 'd'n Dwingel' genoemd.

Den Driesch.

Rechts, tegenover het kasteel op de andere helling, ligt het gebied Den Driesch dat ooit helemaal in bezit was van Pierre Cuypers, inclusief de onderliggende grotten (Fluweelengrot). Boven op de helling bouwt hij een serre, waar hij in alle rust kan verblijven en waar hij druiven kweekt. Rechts kan men door het poortje een blik gooien op de rotsachtige tuin. In de gangen van de grot gaat hij champignons kweken. Zijn erfgenamen zullen later die grotten met wandschilderingen openstellen voor bezoekers waarna de Fluweelengrot zal uitgroeien tot een drukbezochte bezienswaardigheid. Op de wand in een van de gangen is een reliëf uitgehakt met een portret van Pierre Cuypers (afgedrukt in de inleiding tot deze wandeling). Datum en maker zijn onbekend. Bovendien is er ook een tekening van zijn statige hoofd in de portrettengalerij van de Modelsteenkolnmijn iets hogerop aan de Daalhemerweg. Deze is in 1924 gemaakt door de Brabantse schilder Jan Kruyssen.

Kasteel van Valkenburg.

Pierre Cuypers maakt in 1889 opmetingstekeningen van de kasteelruïne vermoedelijk ten behoeve van een voorgenomen restauratie. Die wordt echter niet uitgevoerd. Een bezoek aan deze Fluweelengrot en de Kasteelruïne is beslist de moeite waard!

We lopen verder en nemen de trappen naar beneden. Links op de helling zijn nog een aantal grafstenen van het voormalige Joodse Kerkhof. Beneden aangekomen zien we links de Berkelpoort.

Berkelpoort.

De onlangs gerestaureerde Berkelpoort stamt uit de 14^e eeuw en was de oostelijke toegangspoort tot de vestingstad Valkenburg.

In 1918 maakt Pierre Cuypers plannen voor de restauratie van deze poort. Hij is dan 91 jaar oud. Overbodig puin en plantenresten moeten worden weggehaald. Muurvlakken zowel binnen als buiten moeten worden hersteld. Er worden nieuwe kozijnen, twee vensters van glas-in-lood, een trap en een nieuwe deur gepland. Het is vrijwel zeker dat dit plan niet is uitgevoerd. Pas vijf jaar later volgt een grote restauratie onder leiding van architect W. Sprenger uit Maastricht, een leerling van Pierre Cuypers.

In 2007 is de poort opnieuw gerestaureerd; de muren zijn opgetrokken en er is sinds 400 jaar weer een dak op aangebracht.

Met de rug naar de poort passeren we de panden Neerhem 4, 6 en 8.

Een vriend van Pierre Cuypers, pastoor Johannes Jozef Langenhoff (1822-1898) vestigt zich in 1869 in Oud-Valkenburg. Hij verwerft daar een aantal panden aan de Oud-Valkenburgerweg, nu Neerhem geheten. Pierre Cuypers bezoekt hem regelmatig en verblijft dan in het mergelpand nummer 6, nu fraai gerestaureerd. Later koopt hij deze woning, evenals het pand rechts ernaast met nummer 4 en de woning van pastoor Langenhoff met nummer 8. Daar verblijft hij dan op momenten dat hij Oud-Valkenburg aandoet voor het verkrijgen van rust en om lange wandelingen te maken. Het gebied links van de woningen en de hellingen met het plateau daarachter komen daarna ook in zijn bezit.

We vervolgen onze wandeling over de Neerhem en lopen helemaal tot aan Parkhotel Valkenburg (rechts).

Parkhotel Valkenburg.

Dit imposante gebouw wordt in 1890 door Pierre Cuypers ontworpen als 'Kurhaus Huis ter Geul'. Het is een opdracht van de 'N.V. Maatschappij tot exploitatie van een rust- en herstellingsoord' waarin Pierre Cuypers zelf zitting heeft. Het sluit aan bij de kuurgedachte die in die tijd, vooral in Duitsland opgang doet. Het gebouw met prachtige

vergezichten is gebouwd in chaletstijl, opgetrokken in mergel en hout en is gelegen op de bosrijke hellingen langs de Oud-Valkenburgerweg. De toeristen die in die dagen Valkenburg bezoeken zijn gefortuneerd en verblijven meestal een langere periode in deze omgeving. Om die reden stellen zij dan ook hun eisen. Het hotel bestaat uit 50 ruime logeerkamers met salons, stoombaden, een lift, balkons, een royale eetzaal, leeszaal, muziekzaal, conversatiezaal en een eigen elektriciteitsvoorziening. In het grote park bevindt zich een kiosk voor muziekkuitvoeringen en er zijn sportvelden.

De exploitatie is geen succes. In 1911 wordt het pand overgenomen door de Franse Paters Redemptoristen, die uit Frankrijk verdreven zijn en die het inrichten als klooster. In 1939 wordt het weer hotel en krijgt het de naam Parkhotel Rooding, genoemd naar de familie die het hotel bijna 70 jaar zou exploiteren. Er wordt een zijvleugel bijgebouwd. In 2007 komt het in bezit van de Stichting tot behoud van monumenten Laurentius en Petronella. Na een aantal renovaties wordt in 2012 de naam veranderd in Parkhotel Valkenburg.

In dit hotel/restaurant met een terras met schitterend uitzicht bent u van harte welkom om iets te nuttigen en de sfeer te proeven van destijds.

Vervolg route. Er zijn nu drie opties:

- 1. U kunt dezelfde weg terug lopen, volg de bordjes Centrum.*
- 2. Als u niet dezelfde route wilt teruglopen kunt u ook om het landgoed van Parkhotel Valkenburg heenlopen. Loop om de tuin rechtsaf richting Sprookjesbos, vervolg het pad en hou de afrastering steeds aan uw rechterhand tot de trap rechts af. U komt dan weer op de Neerhem uit. Sla hier links af.*
- 3. U kunt hier de lus nemen naar het kasteel Schaloen in Oud-Valkenburg, waar Pierre Cuypers ook werkzaam is geweest. Een extra wandeling van zo'n 4 kilometer door een prachtige omgeving. Het Parkhotel uitkomend gaat u naar rechts en volgt deze weg tot aan de laan naar het kasteel aan de linkerkant. Hier passeert u de Kasteeltuin.*

Kasteeltuin Oud-Valkenburg.

Ooit was het de tuin van kasteel Schaloen. Nu is het een oase van groen in een monumentale omgeving. De heemtuin en kruidentuin is, samen met de watermolen, onlosmakelijk verbonden met Kasteel Schaloen en een bezoek meer dan waard!

Kasteel Schaloen uit 1387.

In 1893 krijgt Pierre Cuypers van graaf Villers-Masbourg d'Eclaye, heer van het kasteel, de opdracht tot restauratie en verbouwing. Hierbij worden de westelijke toren en de traptoren aan de voorzijde gebouwd. Bovendien worden de vroeg-zestiende-eeuwse arkelorentjes verhoogd. De voorgevel wordt van een erker voorzien en de rechtergevel van een balkon. De werkzaamheden nemen ongeveer een jaar in beslag.

Voor het kasteel slaan we rechts af en lopen door de mooie bomenlaan naar de 'Drie Beeldjes', de enige 'Calvaire' die Nederland rijk is. Sla links af en volg de route richting Centrum.

Links passeert u Kasteel Oost, in de 14^e eeuw gebouwd als hoeve, in de 18^e eeuw verbouwd tot kasteel.

Ga recht door en volg de route terug richting VVV-kantoor. Het VVV-gebouw wordt het 'Spaans Leenhof' genoemd en stamt uit 1661. Een schitterend mergelpand met mooie versieringen en ornamenten.

Dit is het eindpunt van de route 'De Valkenburgse kant' van Pierre Cuypers.

MERGEL.NU

CULTUURTOERISME Meer info: www.mergel.nu

Route en tekst: Hélène Hoenjet, Jan Schurgers 11.03.2013

Bron: Jan Schurgers. 'Pierre Cuypers en zijn band met Oud-Valkenburg en Valkenburg'.

Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal. Jaarboek 2008, p. 242 – 281. Info:

www.historiegeuldal.nl

